

Nr 67.

Ankom till riksdagens kansli den 4 december 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring av övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente.

I en den 2 november 1945 dagtecknad proposition, nr 380, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 4 punkten övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699).

Berörda kungörelseförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

kungörelse om ändrad lydelse av 4 punkten övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699).

Härigenom förordnas, att 4 punkten övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

4. För befattningshavare, hänförd till lönegrad LO 17, LO 16, LEO 15 eller LEO 14, vilken är född under tiden 1 januari 1883—30 juni 1885, inträder pensionsåldern vid utgången av det redovisningsår, varunder befattningshavaren uppnått följande levnadsålder:

för befattningshavare, född under tiden 1 januari 1883—30 juni
1884 60 år,
för befattningshavare, född under tiden 1 juli 1884—30 juni 1885 61 år.

Beträffande befattningshavare, som är född efter den 30 juni 1884, skall dock såsom förutsättning härför gälla, att han före den 1 februari 1946 till vederbörande skolstyrelse skriftligen anmält sin önskan om tillämpning å

honom av den sålunda stadgade pensionsåldern. Det åligger skolstyrelse att snarast möjligt efter nämnda tidpunkt till statens vederbörande folkskolinspektör lämna uppgift om inkomna anmälningar.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1946.

Intill den 1 juli 1938 var pensionsåldern för folkskollärare 60 år. Vid den pensionsreglering för folkskolans lärare, som trädde i kraft nämnda dag, höjdes pensionsåldern för folkskollärare till 63 år. Den förhöjda pensionsåldern erhöll dock ej omedelbar tillämplighet. Genom ett stadgande i övergångsbestämmelserna till pensionsreglementet föreskrevs en övergångstid av tio år, under vilken pensionsåldern stegvis skulle höjas.

Vid 1942 års pensionsreglering för folkskolans lärare bibehölls den år 1938 genomförda huvudregeln i fråga om pensionsålder för folkskollärare. Enligt 7 § av det nu gällande folkskolans tjänstepensionsreglemente den 18 juli 1942 (nr 699) inträder pensionsåldern för ordinarie och extra ordinarie folkskollärare (»befattningshavare, hänförd till lönegrad LO 17, LO 16, LEO 15 eller LEO 14») vid utgången av det redovisningsår, under vilket befattningshavaren uppnått en levnadsålder av 63 år. Även i 1942 års pensionsreglemente har intagits en övergångsbestämmelse, som reglerar huvudregelns successiva genomförande, i detta fall under åren 1944—1950. Enligt denna bestämmelse pensionerades år 1944 de lärare, som voro födda under tiden 1 januari 1883—30 juni 1884. År 1945 sker ingen pensionering, utan de lärare, som äro födda under tiden 1 juli 1884—30 juni 1885, alltså i stort sett 61-åringarna, komma att pensioneras år 1946. Därpå inträder åter en paus i pensioneringen år 1947, varefter 62-åringarna pensioneras år 1948. Efter ytterligare en paus år 1949 uppnås slutligen pensionering vid 63 års ålder år 1950.

I skrivelse den 12 oktober 1945 ha 1945 års *seminariesakkunniga* anfört, att den rådande bristen på folkskollärare kunde beräknas komma att utvisa en så betydande stegring under de närmast kommande läsåren, att enligt de sakkunnigas uppfattning särskilda åtgärder måste vidtagas för att minska bristen. Bland åtgärder, som därvid kunde komma i fråga, vore enligt de sakkunnigas mening en allmän höjning av folkskollärarnas pensionsålder. En sådan höjning skulle nämligen utgöra ett gott medel att öka antalet för tjänstgöring disponibla lärare under de närmaste åren.

En höjning av pensionsåldern kunde — framhålla de sakkunniga — tänkas ske på två sätt: antingen kunde pensionsåldern höjas till 65 år eller ock kunde åtgärden begränsas till att de nuvarande övergångsbestämmelserna i fråga om pensionsåldern slopades, med påföljd att 63-årsåldern omedelbart skulle tillämpas såsom pensionsålder. De sakkunniga funne det senare alternativet lämpligast.

Av de överväganden, som fört de sakkunniga till denna ståndpunkt, torde följande få återgivas. De sakkunniga ha i en tabell åskådliggjort resultaten av de båda alternativa förslagen i fråga om pensionsålderns höjande. Tabellen har nedanstående utseende.

År	Antalet pensionerade			Ökning (+), resp. minskning (-) av antalet för folkskolan disponibla lärarkrafter	
	enligt nuvarande bestämmelser	därest			
		a) pensionsåldern höjes till 65 år	b) nuv. övergångsbestämmelser upphävas	enligt a)	enligt b)
1946	284	—	—	+ 284	+ 284
1947	—	—	—	—	—
1948	301	—	284	+ 301	+ 17
1949	—	—	301	—	- 301
1950	305	284	305	+ 21	—
1951	323	301	323	+ 22	—
1952	326	305	326	+ 21	—

I anslutning härtill ha de sakkunniga anfört:

Tabellen visar, att en höjning av pensionsåldern till 65 år skulle giva ett betydande tillskott till det disponibla antalet lärare för folkskolan. Även det andra alternativet skulle medföra en behövlig ökning av lärarnas antal under de tre första åren, men denna fördel skulle därefter helt motverkas av det år 1949 ökade antalet pensionerade.

Om man ser detta problem utslutande ur lärarrekruterings- eller kanske snarare arbetsmarknadssynpunkt, borde man givetvis förorda en höjning av pensionsåldern till 65 år. Jämväl ur vissa andra synpunkter kan en sådan åtgärd framstå såsom motiverad. I t. ex. Danmark och Norge är pensionsåldern för lärarna högre än hos oss. Och för befattningshavare i vårt eget land, vilka äro underkastade allmänna pensionsreglementet, är 65 år den vanliga pensionsåldern för de grupper som äro placerade i lönegrader motsvarande folkskollärarnas.

Ehuru åtskilliga skäl sålunda tala för en höjning av folkskollärarnas pensionsålder till 65 år, äro de sakkunniga dock icke nu beredda att förorda en sådan åtgärd. Folkskolans lärare undervisa i regel i skolans samtliga ämnen, däribland även i gymnastik med lek och idrott, samt leda lärjungarnas friluftsdagar. Även om en betydande del av lärarna äro vid full vigör vid 65 års ålder, kan det dock icke bortses från att många vid denna ålder äro så slitna, att det ur det allmännas synpunkt måste betraktas som en fördel, att de få draga sig tillbaka från det aktiva skolarbetet. En höjning av pensionsåldern skulle dessutom säkerligen medföra ökad sjukledighet bland lärarna och därav följande större vikariebehov och höjda kostnader för det allmänna. Slutligen skulle en sådan åtgärd också medföra en minskning av den vikarie-reserv, som de pensionerade lärarna normalt utgöra. Från dessa synpunkter är det lämpligare, att den nuvarande pensionsåldern bibehålles men att de i pensionsåldern varande lärare, som ha förutsättning därför, få kvarstå i tjänst ytterligare någon tid. Den restriktiva praxis, som myndigheterna hittills tillämpat på detta område, skulle med fördel kunna uppmjukas.

Det är vidare att märka, att barnantalet i folkskolorna om 10 eller 15 år sannolikt åter kommer att sjunka och lärarbehovet följaktligen att minska. I sådant fall skulle en höjning nu av pensionsåldern kunna komma att visa sig mindre välbetänkt ur arbetsmarknadssynpunkt. Frågan om en höjning av pensionsåldern torde dessutom kanske böra ses i ett större sammanhang.

Trots de fördelar, som pensionsåldershöjningen skulle medföra ur arbetsmarknadssynpunkt, anse sig de sakkunniga icke böra framlägga förslag här om. Däremot synas skäl tala för att de nu gällande övergångsbestämmelserna rörande pensionsålderns inträdande upphävas och att alltså 63-årsåldern som pensionsålder omedelbart tillämpas. Även om icke på långt när samma fördelar därmed vinnas, skulle åtgärden dock medföra en bestämd lättnad i läget under de allra närmaste läsåren. Om myndigheterna därefter ville i större utsträckning än hittills medgiva kvarstående i tjänst utöver pensionsåldern, skulle lättnader vinnas även under ett par följande år.

I enlighet med de anförda synpunkterna ha de sakkunniga föreslagit, att de nuvarande övergångsbestämmelserna i fråga om pensionsålderns inträdande för folkskollärare skola upphävas.

För de lärare, som enligt gällande bestämmelser skola avgå med pension den 30 juni 1946, kan emellertid, framhålla seminariesakkunniga, en förskjutning nu av tidpunkten för vederbörandes pensionering, på sätt de sakkunniga föreslagit, vara olämplig. En lärare, för vilken detta är fallet, bör enligt de sakkunnigas mening tillerkännas rätt att avgå med pension den 30 juni 1946, därest han så önskar. Här om anföras de sakkunniga följande.

För åtskilliga av de lärare, som enligt nu gällande regler skulle pensioneras 1946, torde emellertid ett framskjutande av deras pensionering till 1948 medföra bestämda olägenheter. Lärarna av denna ålderskategori ha redan i stor utsträckning berett sig på att lämna skolarbetet vid föreskriven pensionsålder, och många av dem ha måhända träffat anstalter för en kommande verksamhet, som de i mån av hälsa och krafter hoppas kunna sköta under ett antal år efter pensioneringen. Det är också mycket troligt, att lärare, som inneha tjänstebostad — flertalet landsbygdslärare — i icke ringa omfattning redan skaffat sig andra bostäder, kanske t. o. m. på annan ort.

Det är måhända obilligt att med så kort varsel, varom nu skulle bli fråga, tvinga dessa lärare att kvarstå i tjänst efter den 1 juli 1946.

För de lärare åter, som äro i besittning av god kroppslig och andlig vigör och som icke träffat särskilda dispositioner med anledning av sin förestående pensionering, skulle en höjning av pensionsåldern till 63 år icke medföra några olägenheter eller kanske t. o. m. hälsas med tillfredsställelse. En omständighet, som synes kunna stimulera dem till att vilja kvarstå, utgöres av det förslag, som framlagts om förändrat sätt för skatteuppbörd. De eftersläpande, numera ytterst tyngande skatterna äro under de första pensionsåren ett allvarligt bekymmer för pensionärerna. Därest den föreslagna uppbördsreformen komme att genomföras med verkan från år 1947, skulle detta otvivelaktigt medföra en önskan hos lärarna att kvarstå i tjänst.

Föredragande departementschefen har i likhet med de sakkunniga ansett lämpligt, att den nu ifrågavarande övergångsbestämmelsen i fråga om folkskollärarnas pensionsålder upphäves. Möjlighet har därvid, som de sakkunniga föreslagit, ansetts böra beredas lärare, som enligt gällande bestämmelser skola avgå med pension den 30 juni 1946, att få pensioneras vid denna

tidpunkt därest de så önska. Departementschefen har emellertid erinrat, att anstånd med avsked efter pensionsålderns inträde kan beviljas sådana lärare enligt därom gällande bestämmelser.

Det föreliggande förslaget innebär, att i folkskolans tjänstepensionsreglemente intagna övergångsbestämmelser rörande pensionsålderns inträdande skulle med viss modifikation i vad rör folkskollärare, som enligt gällande bestämmelser skola avgå med pension den 30 juni 1946, upphävas. Härigenom skulle den för folkskollärare numera gällande pensionsåldern av 63 år komma att omedelbart tillämpas. Utskottet finner sig böra tillstyrka det föreliggande förslaget, vars genomförande är ägnat att minska den inom folkskolan motsedda lärarbristen under den närmaste framtiden. I samma riktning skulle givetvis verka, om under de närmaste åren tillstånd att kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde lämnades i större utsträckning än hittills varit fallet.

Utskottet.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 4 december 1945.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Åkerberg, Sandström, Sundvik, Friggeråker, Leander, Edin*, Löfgren* och Petersson i Karlskrona;

från andra kammaren: herrar Svedman, Paulsen, Andersson i Munkaljungby, Mattsson*, Sundberg, von Seth*, Nilsson i Landskrona och Stjärne*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.